

क्रियाकलाप : भूमिगत जल भण्डार बनाऔं

अवधारणा

हाम्रो जलाधारमा पानी परेको बेला केही पानी प्राङ्गारिक तहले सोस्दछ भने केही माटोलाई छिचोल्दै जमिनमुनिको जल भण्डारमा पुग्दछ । कति मात्रामा पानी कति छिटो पुग्दछ भन्ने कुरा माटोको प्रकारमा निर्भर रहन्छ । ढुङ्गा भएका ठाँउहरूमा हावा छिर्ने स्थान ठूला हुन्छन्, त्यसैले त्यसबाट पानी छिटो बग्दछ त्यस्तै बालुवामा पनि पानी छिटो बग्दछ । धेरैजसो भूमिगत जलप्रवाहमा फुटेको चट्टान, बालुवा र ढुङ्गा हुने भएकोले त्यहाँको माटोले धेरै मात्रामा पानी सोस्न सक्दछ र त्यहाँबाट पानी सजिलोसँग निकाल्न सकिन्छ ।

धेरैजसो समुदायहरूले पिउने पानी र खेतमा प्रयोग हुने पानी जमिन मुनिको स्रोतबाट प्राप्त गर्दछन् । दुर्भाग्यवश खेतमा प्रयोग गरिने कीटनाशक हानिकारक रासायनिक तत्वहरू, घर सफा गर्न प्रयोग गरिने रासायनिक पदार्थहरू आदि अव्यवस्थित तरिकाले जथाभावी छोडिँदा ती पदार्थ माटोभित्र छिर्दछ र जमिनमुनिको पानीलाई प्रदूषित बनाउँदछन् । यस्तो समस्याले पानीमा रहने जीवलाई मात्र नभएर यसको उपभोग गर्ने अन्य जीवका साथै मानिसको स्वास्थ्यमा पनि हानि पुऱ्याउने खतरा बढेको छ ।

उद्देश्य

यस प्रयोगात्मक क्रियाकलापले विद्यार्थीहरूलाई भूमिगत पानी कसरी जम्मा हुन्छ भनेर बुझाउनेछ । हानिकारक प्रदूषित वस्तुहरू जथाभावी जमिनमा छाडिँदा जमिनमुनिको पिउने पानी कसरी प्रदूषित हुँदोरहेछ भन्ने बारे उनीहरूले सिक्नेछन् । यस्ता प्रदूषित वस्तु माटो हुँदै जमिनमुनि कसरी पुग्दो रहेछ भन्ने पनि परीक्षण गर्न सिक्नेछन् ।



स्रोत २ सामग्रीहरू

१. प्लास्टिकको कप वा बिकर
२. बालुवा
३. मसिनो माटो/कालीमाटी
४. गिट्टी
५. ढुङ्गा
६. खाद्य रङ्ग
७. पानी तान्ने पिचकारी

गतिविधि २ प्रक्रिया

१. बिकर वा कपको एक चौथाइ भाग बालुवाले भर्ने,
२. बिस्तारै बालुवामा पानी हाल्ने र बालुवाले कसरी पानी सोस्दछ भनेर हेर्ने । बालुवाले पानी सोसेर पूरै नभियुन्जेल बिस्तारै पानी हालिराख्ने । (यसले जमिनमा कसरी पानी जम्मा हुन्छ भन्ने देखाउँदछ ।)
३. कपको एक छेउबाट आधा भाग ढाक्ने गरी क्लीलमीटको तह बनाउने । सोही तहमा पर्ने गरी बिस्तारै पानी हाल्ने ।
४. पानी कालीमाटीले नओगटेको भागमा जम्मा हुनेछ र बालुवाको भागतिर झर्नेछ । त्यसले कस्तो

ठाउँमा पानी छिर्न पाउँदैन वा सोस्न पाउँदैन भनेर देखाउँदछ ।

५. कालीमाटी र बालुवामाथि गिट्टीलाई अर्को तह बनाएर फैलाउने ।

६. गिट्टीमाथि ढुङ्गाको अर्को तह बनाउने र एक छेउमा माथि सम्म ढुङ्गा राखेर पहाड जस्तो बनाउने भने अर्को छेउको गहिरो उपत्यकाको काम गर्दछ ।

७. कपको छेउको अग्लो भागबाट थोरै मात्रामा पानी बिस्तारै हाल्ने, यसक्रममा उपत्यकामा पानी देखिन थाल्छ । यसबाट ठूलो चट्टानको वरिपरि पानी कसरी जम्मा हुन्छ भन्ने देख्न सकिन्छ । यसरी जम्मा भएको पानीलाई विद्यार्थीहरूले तलाउ, पोखरी वा सतहको पानी भनेर चिन्न सक्नेछन् ।

८. चट्टानको चुचुरोमा कपको नजिकबाट एक वा दुई थोपा खाद्य रङ्ग हाल्ने ।

९. चट्टान भएको क्षेत्रबाट सतहको पानी हुँदै खाद्य रङ्ग कसरी तलसम्म फैलिन्छ हेर्ने ।

पानीलाई तलसम्म पुग्न लाग्ने समय रेकर्ड गर्ने । यसरी नै जल भण्डारमा प्रदूषण फैलिन्छ र हामीले प्रयोग गर्ने कुवा, इनारमा छिर्न सक्दछ भनेर विद्यार्थीहरूलाई बुझाउन सकिन्छ ।

